

УДК 330.341.1

Економіка та управління підприємствами

Турчіна С. Г.

*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту
Сумського національного аграрного університету*

Шейна О. В.

*магістрантка з менеджменту
Сумського національного аграрного університету*

Turchina Svetlana

*candidate of economic sciences, senior lecturer,
Sumy National Agrarian University*

Sheina Olga

*Undergraduate in Management
Sumy National Agrarian University*

**ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ У
ПІДПРИЄМСТВАХ ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
(НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ВП «ПОЛІСАН» М. СУМИ)**

**FEATURES OF INNOVATIVE ACTIVITY MANAGEMENT AT
CHEMICAL INDUSTRY ENTERPRISES
(CASE STUDY OF «VP POLISAN» LLC SUMY)**

АНОТАЦІЯ

В статті розглянуто основні поняття пов'язані з управлінням інноваційною діяльністю підприємств. Визначено мету впровадження інновацій господарюючими суб'єктами. Висвітлено найбільш типові проблеми з якими стикається більшість вітчизняних підприємств при впровадженні та управлінні інноваціями. Схематично представлено модель управління інноваційною діяльністю.

Проаналізовано економічні показники підприємства - виробника лакофарбової продукції ТОВ «ВП «ПОЛІСАН» (м. Суми), виявлено суттєву залежність економічних показників від цінових коливань на імпорتنі компоненти. Встановлено, що основними рушійними силами як для галузі в

цілому так і для конкретного підприємства є сконцентрованість виробництва на інноваційних трендах: пошуку та впровадженні технологічних інновацій у виробничі процеси підприємств. Розроблено рекомендації та запропоновано заходи щодо підвищення ефективності господарської діяльності виробниками лакофарбової продукції за рахунок удосконалення управління інноваційною складовою.

***Ключові слова:** інновація, інноваційна діяльність, управління інноваційною діяльністю, підприємство.*

АННОТАЦІЯ

В статье рассмотрены основные понятия связанные с управлением инновационной деятельностью предприятий. Определены цели внедрения инноваций хозяйствующими субъектами. Раскрыты наиболее типичные проблемы, с которыми сталкивается большинство отечественных предприятий при внедрении и управлении инновациями. Схематически представлена модель управления инновационной деятельностью.

Проанализированы экономические показатели предприятия - производителя лакокрасочной продукции ООО «ПП «ПОЛИСАН» (г. Сумы), прослеживается существенная зависимость экономических показателей от ценовых колебаний на импортные компоненты. Установлено, что основными движущими силами как для отрасли в целом, так и для конкретного предприятия является своевременная ориентация производства на инновационные тренды: поиск и внедрение технологических инноваций в производственные процессы предприятий. Разработаны рекомендации и предложены меры по повышению эффективности хозяйственной деятельности производителями лакокрасочной продукции за счет совершенствования управления инновационной составляющей.

***Ключевые слова:** инновация, инновационная деятельность, управление инновационной деятельностью, предприятие.*

ANNOTATION

This article describes main concepts related to management of innovation activity of enterprises, the purpose and tasks are defined.

As the result of researches using academic literature, the model of managing innovation activity is presented schematically, in which strategic and structural methods are described as managing instruments for increasing the effectiveness of innovation activity, however, the model does not define risk factors, which authors propose to implement.

Most typical issues, which are common among domestic enterprises when implementing and managing innovations, are outlined and the lack of financing in innovations is highlighted among them.

Economic performance of the enterprise, paint and lacquer manufacturer “VP POLISAN” LLC (Sumy), is analyzed. The growth in volume of production and number of orders was determined. The researched enterprise is defined to be profitable and cost-effective. The main exporting countries of the enterprise are Georgia, Poland, Germany and France.

Economic performance is defined to depend significantly on the price fluctuation of imported components. It is determined that the enterprise has the issue in drop of effective demand, as a result, the production volume of cheaper paint and lacquer manufacturing increases.

It is defined that the significant factor for the industry and the particular enterprise is focusing on innovation trends production: researching and implementing technological innovations in production processes. Recommendations and methods to increase the effectiveness of paint and lacquer manufacturers by improving innovation management are designed and proposed. Proposals to increase financing on researches and implementing technological innovations are outlined; implementation of new technologies and new equipment; improvement of motivation system; improvement of strategical management at the enterprise to analyze competitors business, company's own ability to create competitive advantages, market targeting and customer attitudes to products.

Keywords: innovation, innovative activity, management of innovative activity, enterprise.

Постановка проблеми. Дослідження сучасного стану економіки держави та вітчизняних підприємств, зокрема, доводять надзвичайну актуальність інноваційної складової для їх подальшого розвитку. Необхідність оновлення продукції, виробничих потужностей, підвищення в цілому конкурентоспроможності має стати першочерговим завданням кожного господарюючого суб'єкта. Досвід більшості успішних вітчизняних підприємств є свідченням того, що подолання проблем, які виникають є можливим за рахунок впровадження різного роду інновацій та ефективного управління господарською діяльністю в цьому напрямку. Переконливим є і зарубіжний досвід, який практично доводить факт того, що від вдало впровадження заходів в напрямку інноваційної діяльності залежить ефективність та конкурентоспроможність суб'єктів господарювання. Враховуючи викладене вважаємо, що питання пов'язані із вдосконалення управління інноваційною діяльністю є надзвичайно актуальними як для держави в цілому, так і для такого бюджетоутворюючого підприємства як ТОВ «ВП «ПОЛІСАН» (м. Суми).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми пов'язані з управлінням інноваційною діяльністю розглянуто у працях таких науковців як: В. В. Зянько, П. П. Микитюк, Ю. М. Бажал, Л. І. Федулової, В. М. Кобелева, В. В. Костецького, І. В. Тюхи, А. П. Гречан, В. М. Пітерської, О. І. Продіус, В. Ю. Лисак, К. В. Худоби та багатьох інших. Проте, не зважаючи на значну існуючу кількість наукових досліджень окремі питання пов'язані з особливістю управління інноваційною діяльністю в підприємствах хімічної промисловості, зокрема в окремому її сегменті - виробництві лаків та фарб залишаються поза увагою науковців, тому є досить актуальними та такими, що потребують більш детального вивчення та аналізу.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення напрямків розвитку та особливостей управління інноваційною діяльністю в окремих сегментах хімічної промисловості, зокрема при виробництві лаків та фарб, на прикладі ТОВ «ВП «ПОЛІСАН» м. Суми.

Викладення основного матеріалу дослідження. За сучасних умов світового розвитку інноваційна діяльність є одним з визначальних, стабілізуючих чинників економічного зростання економіки держави. Потрібно зазначити, що використання досягнень науки підприємствами при здійсненні виробництва нових видів товарів та послуг є головним фактором завдяки якому відбувається підвищення продуктивності, економічної ефективності, конкурентоспроможності.

Для подальшого розгляду визначеної проблематики доречним буде, на нашу думку, уточнення самого поняття «інноваційна діяльність». Слушними є наукові погляди О.В. Коваленко, щодо інноваційної діяльності як процесу, спрямованого на реалізацію результатів закінчених наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень в новий або вдосконалений продукт, реалізований на ринку, в новий або вдосконалений процес, використовуваний в практичній діяльності, а також пов'язані з ними додаткові дослідження і розробки [4, с. 31]. Проте, підтримуючи вказану точку зору, автори вважають більш вдалим визначення згаданого терміну Микитюк П.П., Крисько Ж. Л. та ін. [6, с. 224], які трактують інноваційну діяльність як процес, спрямований на втілення результатів наукових досліджень і розробок у різних сферах діяльності підприємця (суб'єкта господарювання) (технічної, технологічної, організаційно-управлінської, соціальної і т. д.), результатом якого буде досягнення кращих порівняно з конкурентами показників у поточній і прогнозованій ринкової ситуації. Викладене поняття в такій інтерпретації демонструє, на наш погляд, вплив та зв'язок інноваційної діяльності з суспільною, споживчою та інноваційною сферами, що є надто важливим.

Також, після розгляду значної кількості наукових публікацій, ми схилиємося до думки [8, с. 58] та вважаємо, що інновацією є оригінальне рішення, яке

володіє новизною, базується на науково-технічних досягненнях, впровадження якого призводить до змін у всіх сферах діяльності підприємства за допомогою створення, освоєння і використання нового продукту, послуги чи технології для досягнення максимально можливого економічного, соціального, екологічного чи іншого ефекту.

Головним завданням управління інноваційною діяльністю підприємства є проведення заходів і робіт із створення та освоєння виробництва нової чи вдосконаленої продукції. Робота в напрямку інноваційної діяльності повинна ставити за мету впорядкування в просторі та синхронізацію в часі таких заходів як: впровадження передових інформаційних технологій як основи забезпечення конкурентоспроможності підприємства та задоволення потреб споживачів; організація постійного контролю за узгодженим розвитком усіх функціональних напрямів діяльності підприємства; забезпечення раціонального використання інноваційного потенціалу; організація роботи по впровадженню інновацій в діяльність підприємства на постійній основі; здійснення фундаментальної підготовки залучення інновацій; організація та проведення роботи по: здійсненню якісного планування інноваційних проектів, дослідної та технічної підготовки серійного виробництва продукції згідно з очікуваним попитом, а також обраним сегменту ринку та забезпечити високу ефективність інноваційних процесів [9, с. 95].

В контексті дослідження визначеної проблематики важливо відмітити, що в сучасній науковій літературі викладено модель управління інноваційною діяльністю підприємства, де стратегічні та структурні засоби розглядаються як управлінські інструменти для підвищення ефективності інноваційної діяльності (рис. 1), однак, авторам бажано було б, на нашу думку, відобразити фактор ризиковості при управлінні інноваційною діяльністю.

Розглядаючи впровадження інновацій промисловими підприємствами (у тому числі і підприємствами хімічної промисловості) за кваліфікаційними ознаками встановлено, що із загальної кількості інновацій лише їх п'ята

частина являє собою технологічні інновації, решта – продуктів. І навіть якщо запроваджуються нові технології, то їх метою є виробництво нової продукції.

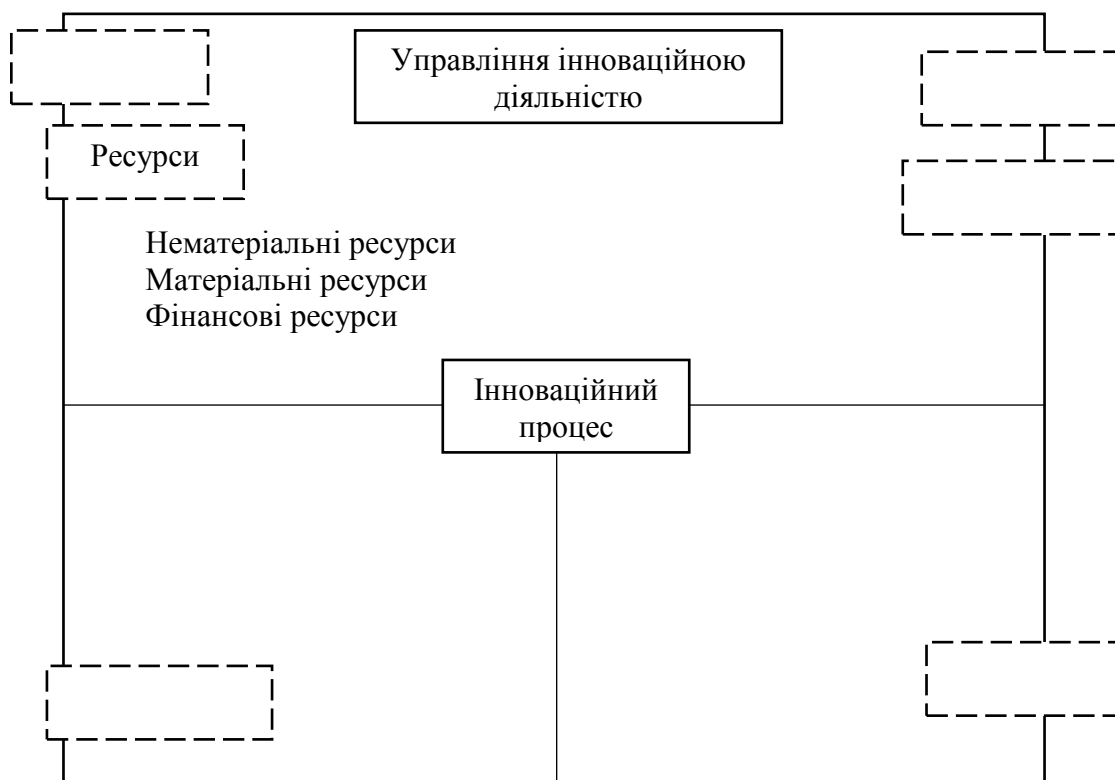

Рис. 1. Модель управління інноваційною діяльністю

Джерело: побудовано авторами на основі [9]

Такий підхід зрозумілий, тому що при плануванні інноваційної діяльності господарюючі суб'єкти відштовхуються перш за все від потреб ринку – продукції, якої він потребує. Однак, як відмічає більшість експертів-науковців [6], недостатнім є рівень капіталовкладень для модернізації виробничих процесів на підприємствах, пов'язуючи таку ситуацію з фактом нестабільності стану інноваційної діяльності в Україні, виділяючи при цьому низку причин, серед яких найбільш суттєвою є фінансування інновацій як за рахунок результатів діяльності суб'єктів господарювання так і за рахунок коштів державного бюджету (рис.2).

Представлені дані на рис.2 чітко демонструють факт того, що саме власні кошти, які вітчизняні підприємства вкладають у впровадження нововведень, є основним джерелом фінансування інноваційної діяльності, причому, їхня

частка в структурі фінансового забезпечення має тенденцію до щорічного зростання.

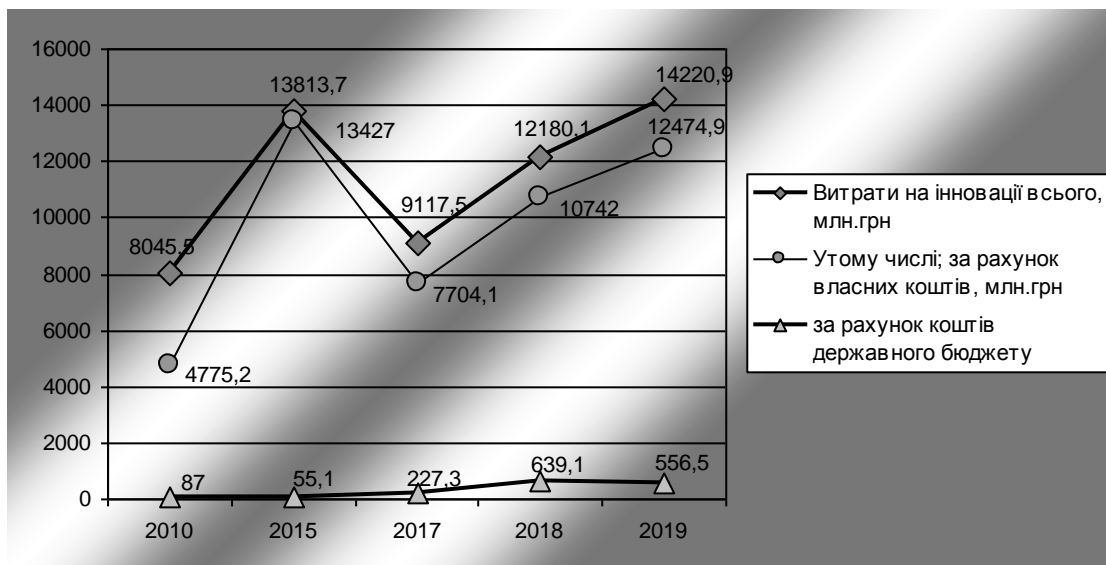

Рис. 2. Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств

Джерело: побудовано авторами на основі [1]

Для більш повного розкриття визначеної мети, дослідження здійснено за матеріалами підприємства ТОВ «ВП «ПОЛІСАН» (м. Суми), яке є гідним представником лакофарбового виробництва в сучасному секторі української хімічної промисловості. Структура основних видів лакофарбової продукції представлена на рис. 3.

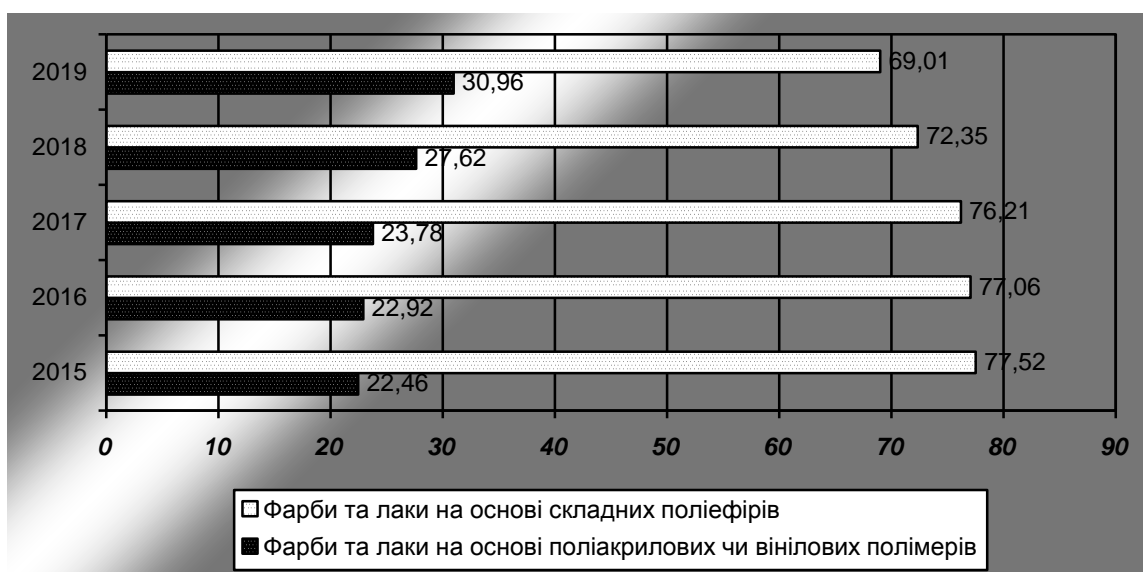

Рис. 3. Структура товарної продукції ТОВ «ВП «ПОЛІСАН» (м. Суми), %

Джерело: побудовано авторами за даними звітності ТОВ «ВП «ПОЛІСАН» (м. Суми)

Як свідчать дані (рис. 3), найбільшу частку в структурі товарної продукції підприємства займають фарби та лаки на основі складних поліефірів, їх частка в 2015 р. складала 77,5%, а вже в 2019 р. знизилася на 8,5%, проте відбувся приріст питомої ваги фарб та лаків на основі поліакрилових чи вінілових полімерів із 22,5% в 2015 р. до 31% в 2019 р. Частка іншої продукції підприємства за досліджуваний період залишилася майже незмінною, хоча її обсяг збільшився на 215 тис. грн.

Доводиться констатувати, що досліджуване підприємство нерідко стикається із проблемою падіння платоспроможного попиту та його переміщенням до економ сегментів ринку, а відтак, ТОВ «ВП «ПОЛІСАН» змушене, як і більшість вітчизняних виробників, вирішувати складне і суперечливе завдання: збільшення обсягів виробництва дешевшої ЛФП при наданні їй якісних та екологічно безпечних властивостей дорожчої продукції. Завдання ускладнюється тим, що якісна екологічно безпечна ЛФП має завелику вартість та її зменшення, зазвичай, відбувається за рахунок використання у виробництві дешевої небезпечної сировини з утратою екологічної якості.

Про ефективність господарської діяльності, а відтак, і про інноваційні можливості підприємства свідчать дані таблиці 1.

Таблиця 1.

Основні економічні показники розвитку ТОВ «ВП «ПОЛІСАН» (м. Суми)

Показники	Роки					Відхилення 2019 р. від 2015 р., ±	
	2015	2016	2017	2018	2019	абсолютне, тис. грн.	відносне, %
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	384252	466308	588807	686807	785089	400837	204,3
Собівартість, тис. грн.	293417	367354	465602	521532	557115	263698	189,9
Валовий прибуток (+), збиток (-), тис. грн.	90835	98954	123205	165275	227974	137139	251,0
Чистий прибуток (+), збиток (-), тис. грн.	7814	11940	8629	11831	92130	84316	11,8 раз
Рівень рентабельності, %	2,66	3,25	1,85	2,27	16,54	13,87	6,2раз

Джерело: складено авторами за даними звітності ТОВ «ВП «ПОЛІСАН» м. Суми

Наведені дані у таблиці 1. свідчать про факт ефективного перебігу господарських процесів в досліджуваному підприємстві. Такі висновки зроблено у зважаючи на зростання в 2019 р. порівняно з 2015 р. показника чистого доходу на 400837 тис. грн., тобто більше ніж вдвічі. Останнє суттєво відобразилось на собівартості реалізованої продукції. Головною проблемою тут є обмеженість власної сировинної бази і висока залежність від цінових коливань на імпортні компоненти. У цій ситуації резерви скорочення собівартості ЛФП варто шукати на шляху впровадження технологічних нововведень, які дозволяють зменшити матеріало - й енергоємність виробництва, покращити показники технологічних процесів і якості продукції.

В цілому, можемо констатувати, що за період з 2015-2018 рр. розмір чистого прибутку залишався стабільним, його сума, в середньому, зафіксована в межах 10 млн. грн., однак, в 2019 р. фіксується стрімке збільшення даного показника (до 92,13 млн. грн.), в 11,8 рази порівняно з 2015 роком. Це пояснюється як збільшенням обсягів випуску продукції так і збільшенням замовлень на продукцію підприємства. Отже, ТОВ «ВП «ПОЛІСАН» є прибутковим та рентабельним.

Розглядаючи питання управління інноваційною діяльністю варто відмітити, що нині немає країни, де економічне змагання за лідерство на світових ринках не пов'язувалося б з інноваціями, інноваційний поштовх, більшою мірою, стосується України. Як ніколи, наша держава повинна бути напоготові використати інноваційний шанс, підвищувати конкурентоспроможність з тим, щоб не тільки не зазнати втрат, а навпаки – скористатися новими можливостями, пов'язаними з розширенням ЄС. За таких умов необхідно підвищити ефективність використання факторів виробництва, розвивати нові конкурентні переваги, які мають забезпечити їх успішну інтеграцію до європейських та світових ринків. В цьому контексті проаналізуємо географічну структуру експорту продукції в середньому за останні п'ять років (рис. 4).

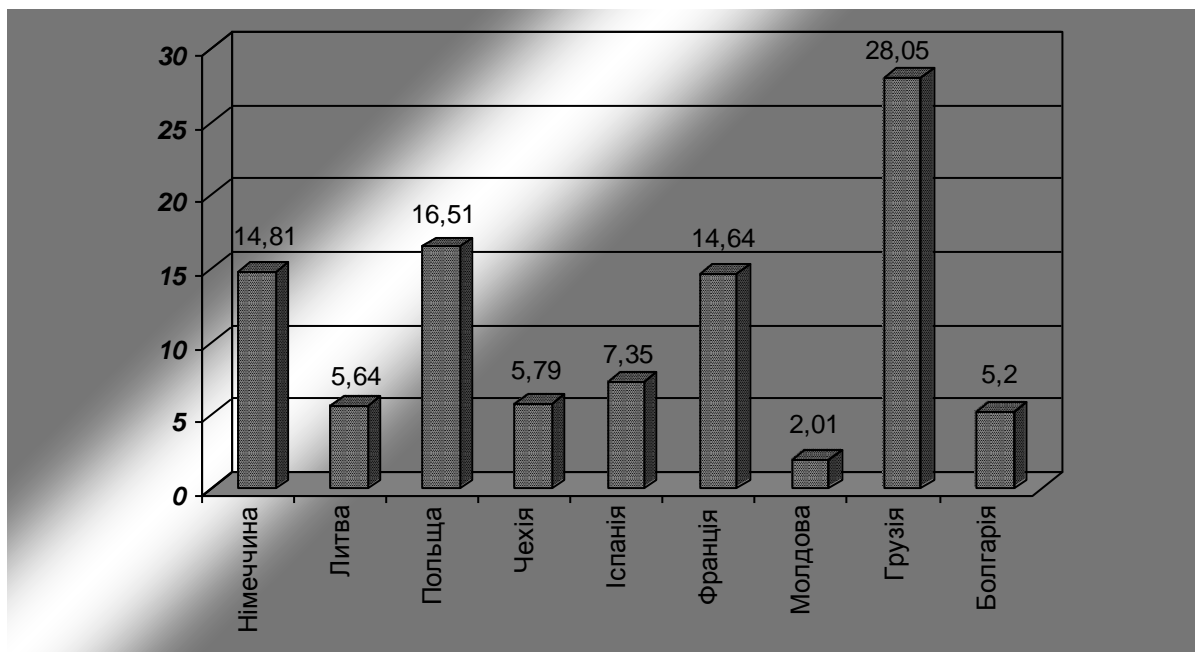

Рис. 4. Частка експорту продукції ТОВ «ВП «ПОЛІСАН» в загальному обсязі реалізації, %

Джерело: розраховано та побудовано авторами на основі звітності ТОВ «ВП «ПОЛІСАН» м. Суми

Аналізуючи (рис. 4) можна сказати, що загальний обсяг реалізації продукції в 2019 р. в порівнянні з 2015 р. зріс на 400,8 млн. грн., тобто більш ніж вдвічі. Основними країнами – експортерами підприємства є: Грузія, Польща, Німеччина та Франція.

Для того, щоб мати змогу на відповідному рівні конкурувати з підприємствами-виробниками лакофарбової продукції розвинених країн українські компанії, як зазначалось раніше, повинні розвиватись на інноваційній основі. Досліджуючи визначену проблему на прикладі ТОВ «ВП «ПОЛІСАН» м. Суми, слід відмітити, що останнім часом підприємство не впроваджує в свою діяльність ніяких новітніх розробок, не фінансує наукових досліджень (табл. 2). За три роки підприємство витратилось лише на придбання нових основних засобів та в 2019 р. впровадило раціоналізаторську пропозицію. Раціоналізаторська ідея заключається у вдосконаленні техніки обігріву води в котлі завдяки встановленню додаткового теплообмінника, витрати на впровадження склали 5 тис. грн., а річний економічний ефект - 44 тис. грн. Отже, зважаючи на останній факт маємо надію на те, що певні

позитивні зміни у пріоритетах вищого менеджменту підприємства будуть відбуватись і в подальшому.

Таблиця 2.

Витрати на впровадження інновацій ТОВ «ВП «ПОЛІСАН» м. Суми

Інновації	2017 р.		2018 р.		2019р.	
	тис. грн	кількість	тис. грн	кількість	тис. грн	кількість
впровадження досліджень і розробок	-	-	-	-	-	-
придбання прав на патенти, ліцензій на використання винаходів, безпатентних ліцензій, ноу-хау, технологій, тощо	-	-	-	-	-	-
придбання засобів виробництва	-	-	125	2	90	1
маркетинг, реклама	35	6	35	7	47	8
впровадження рац. пропозицій	-	-	-	-	5	1

Джерело: побудовано авторами з використанням звітності підприємства

Керівники всіх ланок мають зрозуміти, що сьогодні для збереження підприємства, як джерела доходів, необхідно нарощувати їх конкурентні переваги, а для цього слід спрямувати управлінські зусилля у сферу інноваційної діяльності.

Таким чином, в результаті проведених досліджень авторами встановлено, що головною проблемою управління інноваційною діяльністю в підприємствах хімічної промисловості (в т. ч і в ТОВ «ВП «ПОЛІСАН» м. Суми) є розрив зв'язків наука – техніка – виробництво, а також низький рівень організації виробництва, праці та управління. Для налагодження діяльності у вказаному напрямку першочерговими, як для підприємств галузі так і для конкретно досліджуваного господарюючого суб'єкта можуть бути заходи спрямовані на: збільшення фінансування на дослідження та впровадження технологічних інновацій; активніше запровадження нових технологій та нового обладнання для більш продуктивної діяльності та підвищення конкурентоспроможності на ринку лакофарбових матеріалів; удосконалення системи стимулювання та мотивації з метою заохочення працівників всіх ланок до інноваційної діяльності; вдосконалення стратегічного менеджменту на підприємстві, з метою аналізу діяльності конкурентів, власних можливостей фірми щодо

формування конкурентних переваг, цільових ринків та відношення споживачів до продукції, що виробляється.

Висновки із цього дослідження. Отже, лакофарбове виробництво є сучасним сектором української хімічної промисловості, який зберігає достатній ринковий потенціал, демонструє високі темпи відновлення і має значні перспективи для розвитку. Можна стверджувати, що інноваційна діяльність підприємства є запорукою його ефективного функціонування. Проте, як і будь-який інший напрямок інноваційна діяльність потребує системного управління за допомогою механізму, який повинен бути елементом загального стратегічного механізму управління підприємством. В управлінській діяльності доцільно зосередити увагу, по-перше, на вивченні умов роботи таких підприємств хімічної галузі, для яких інноваційний розвиток є вирішальним фактором, що забезпечує конкурентні переваги. По-друге, зважаючи на існуючу проблему пов'язану з обмеженістю, власної сировинної бази, а відтак, високу залежність від інових коливань на імпорتنі компоненти, вважаємо, що резерви скорочення собівартості ЛФП варто шукати впроваджуючи технологічні нововведення, які дозволитимуть зменшувати матеріало- й енергоємність виробництва, покращувати показники технологічних процесів і якості продукції.

Подальші дослідження в окресленому напрямку будуть пов'язані з пошуком шляхів реалізації концепції екологізації лакофарбового виробництва з урахуванням світових тенденцій, ринкового попиту та технологічних інновацій.

Бібліографічний список:

1. Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 07.09.2020).

2. Гречан А. П. Інноваційно-інвестиційна діяльність як базова передумова сталого розвитку суб'єктів господарювання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки.* 2019. Вип. 34. С. 27 – 32.

3. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. № 36 / Відомості Верховної Ради України. 2002. № 36. 266 с.

4. Коваленко О. В. Проблемні аспекти становлення інноваційної системи України в контексті теорії технологічного розвитку. *Ефективна економіка*. 2015. № 3. С. 31.

5. Лисак В. Ю. Аналіз сутності інноваційних процесів та організації інноваційної діяльності підприємств. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 19. С. 66 – 69.

6. Микитюк П.П., Крисько Ж. Л., Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Скочиляс С. М. Інноваційний розвиток підприємства: навчальний посібник. Тернопіль: ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.

7. Пітерська В. М. Проектний підхід до моделювання управління інноваційною організацією. Вісник Одеського національного морського університету. 2016. Вип. 1. С. 146 – 158.

8. Полегенька М. А. Етимологія терміну «інновації» як економічної категорії. *Агросвіт*. 2016. № 21. С. 57 – 61.

9. Тюха І. В. Проблеми інноваційної діяльності в Україні та на вітчизняних підприємствах. *Ефективна економіка*. 2015. № 11.

References:

1. State Statistics Service of Ukraine (2018), “Sources of financing of innovative activity of industrial enterprises”, available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html (Accessed 7 October 2020)

2. Ghrechan A. P. (2019) Innovacijno-investycijna dijalnistj jak bazova peredumova stalogho rozvytku sub'jektiv ghospodarjuvannja.[Innovation and investment activity as a basic prerequisite for sustainable development of business entities] *Naukovyj visnyk Khersonsjkogho derzhavnogho universytetu. Serija:*

Ekonomichni nauky. [Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Economic Sciences] vol. 34. pp. 27 – 32.

3. Law of Ukraine “On Innovation Activity” of July 4, 2002 № 36(2002) *Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy*. no 36. pp 266.

4. Kovalenko O. V. (2015) Problemni aspekty stanovlennja innovacijnoji systemy Ukrainy v konteksti teoriji tekhnologhichnogho rozvytku. [Problematic aspects of the formation of the innovation system of Ukraine in the context of the theory of technological development] *Efektivna ekonomika*. no 3. pp. 31.

5. Lysak V. Ju. (2016) Analiz sutnosti innovacijnykh procesiv ta orghanizaciji innovacijnoji dijalnosti pidpryjemstv. [Analysis of the essence of innovation processes and organization of innovation activities of enterprises] *Naukovyj visnyk Mizhnarodnogho ghumanitarnogho universytetu. Serija: Ekonomika i menedzhment*. [Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Economics and Management] vol. 19. pp. 66 – 69.

6. Mykytjuk P.P., Krysjko Zh. L., Ovsjanjuk-Berdadina O. F., Skochyljas S. M. (2015) *Innovacijnyj rozvytok pidpryjemstva* [Innovative development of the enterprise] *navchaljnyj posibnyk. Ternopilj: PP «Prynter Inform»*, pp 224.

7. Pitersjka V. M. (2016) Proektnyj pidkhid do modeljuvannja upravlinnja innovacijnoju orghanizacijeju. [Project approach to modeling the management of an innovative organization] *Visnyk Odesjkogho nacionaljnogho morsjkogho universytetu*. [Bulletin of Odessa National Maritime University] vol. 1. pp. 146 – 158.

8. Poleghenjka M. A. (2016) Etymologhija terminu «innovaciji» jak ekonomichnoji kateghoriji. [Etymology of the term "innovation" as an economic category] *Aghrosvit*. no 21. pp. 57 – 61.

9. Tjukha I. V. (2015) Problemy innovacijnoji dijalnosti v Ukraini ta na vitchyznjanykh pidpryjemstvakh. [Problems of innovation activity in Ukraine and at domestic enterprises] *Efektivna ekonomika*. no.11.